

DEVELOPMENT AND ECONOMIC SIGNIFICANCE OF RURAL TOURISM

Vladimir Kitanov

University “Goce Delcev” Stip, N. Macedonia, vladimir.kitanov@ugd.edu.mk

Tanja Angelkova Petkova

University “Goce Delcev” Stip, N. Macedonia, tanja.angelkova@ugd.edu.mk

Abstract: Rural tourism is a complex tourism product, composed of numerous partial tourism products that are interconnected in functional, economic, sociological and spatial, as well as tourism as a whole, because the rural area has numerous local and regional tourist attractions from which numerous partial products are created. , which on the principle of "small connection" create specific products characteristic of rural areas and rural tourism.

Rural tourism satisfies the urban man's need for "free space", for the return of tradition, for learning about the differences in natural resources and folklore and allows him to get acquainted with the "characteristic agricultural cultures of the region".

Rural tourism is a selective form of tourism that gains importance in the context of the ecological dimension of man and space and growing awareness of the need for sustainable development.

Keywords: rural tourism, development, characteristics, economy.

РАЗВОЈ И ЕКОНОМСКО ЗНАЧЕЊЕ НА РУРАЛНИОТ ТУРИЗАМ

Владимир Китанов

Универзитет “Гоце Делчев“, Штип, С. Македонија, vladimir.kitanov@ugd.edu.mk

Тања Ангелкова Петкова

Универзитет “Гоце Делчев“, Штип, С. Македонија, tanja.angelkova@ugd.edu.mk

Апстракт: Руралниот туризам е комплексен туристички производ, составен од бројни парцијални туристички производи кои меѓусебно се поврзани во функционална, економска, социолошка и просторна, како и туристичка целина, бидејќи руралното подрачје има бројни локални и регионални туристички атракции од кои бројни парцијални производи се создаваат, кои по принципот на „ситна врска“ создаваат специфични производи карактеристични за руралните средини и руралниот туризам.

Руралниот туризам ја задоволува потребата на градскиот човек за „слободен простор“, за враќање на традицијата, за учење за разликите во однос на природните ресурси и фолклорното наследство и му овозможува да се запознае со „карактеристичните земјоделски култури на регионот“.

Руралниот туризам е селективен облик на туризам кој добива на значење во контекст на еколошката димензија на човекот и просторот и растечката свест за потребата од одржлив развој.

Клучни зборови: рурален туризам, развој, карактеристики, економија

Руралниот туризам е заедничко име за сите форми на туризам што се одвиваат во руралните средини. Терминот „рурален туризам“ е прифатен во Европската унија. Во домашната литература покрај поимите рурален туризам се употребуваат и поимите агротуризам и селски туризам. Нивната употреба не е адекватна со оглед на тоа што агротуризмот е само еден од облиците на руралниот туризам, а селскиот туризам го опфаќа само туризмот во селата. Според дефиницијата за рурален туризам дадена во ((Encyclopedia of Tourism, 2000), се посочува дека руралниот простор е основен ресурс за развој на руралниот туризам и дека развојот на овој вид туризам е предизвикан од потребата од жителите од урбаните средини за одмор и рекреација во руралните средини.

Руралниот туризам е „третата опција на туризмот“ и дава дополнителна вредност на руралната економија, но и нови содржини, односно нов живот на културното и природното наследство, ваквиот вид на туризам е инструмент за рурален развој и обнова на селата.

Во 1986 година, Советот на Европа донесе дефиниција, која беше прифатена на ниво на Европската унија и е најприсутна во странската и домашната литература, според која терминот рурален туризам се користи во случаи кога руралната култура е клучна компонента на понудениот туристички производ. Советот на Европа го дефинираше и руралниот туризам од аспект на активности кои може да се реализираат во руралните средини, како што се: планинарење, активности на вода, во воздух, разни спортови итн. Активностите што

се спроведуваат во рамките на руралниот туризам вклучуваат запознавање со производните процеси во земјоделското производство, културните, гастрономските, како и здравствените активности.

Според горенаведените дефиниции, руралниот туризам е нераскинлив од руралното подрачје. Со анализа на достапната домашна и странска литература, може да се заклучи дека не постои единствена меѓународно прифатена дефиниција за рурална област. Затоа, во рамките на Европската Унија, за да се формира заеднички критериум за руралност, беше прифатена дефиницијата на Организацијата за економска соработка и развој (*OECD*). Според овој критериум, руралните средини, на локално ниво, се сметаат за оние со густина на населеност помала од 150 жители на км². На регионално ниво, географските единици се групирани во три вида: (а) претежно рурални области, каде што руралните области сочинуваат повеќе од 50% од територијата; (б) суштински рурални области, каде што руралните области сочинуваат 15% до 50% од територијата и (в) доминантно урбанизираны области, каде што руралните области сочинуваат помалку од 15% од територијата. Според наведените критериуми, Европската Унија е доминантна рурална област, имајќи предвид дека руралните средини сочинуваат околу 90% од територијата.

Руралниот туризам е мултисекторска дејност, имајќи предвид дека туристичката понуда ги комбинира економските, социјалните и културните аспекти.

Според (Roberts, Hall, 2003) клучните карактеристики на руралниот туризам се: (а) се наоѓа во рурални области; (б) е функционално рурален (поврзан со рурална област, карактеризирана со отворен простор, контакт со природата, наследство, традиционално општество и производство); (в) можност туристите да учествуваат во традиционалните активности и начин на живот на локалното население; (г) обезбеден директен контакт гости-домаќин; (д) лоцирани во рурални населби, кои обично се помали по големина; (е) руралниот туризам се карактеризира со традиција на една област; (ж) развојот на руралниот туризам е бавен, бидејќи често е во голема мера контролиран од локалната заедница за долгорочен развој и благосостојба на областа; (з) многу различни форми на рурален туризам се резултат на сложени влијанија на руралната средина, економијата, историјата и другите карактеристики на дадена локација; (д) руралната заедница има значителна корист од приходот генериран од руралниот туризам.

Основните карактеристики на руралниот туристички производ се: (а) рурално искуство, односно искуство на одмор во рурална средина; (б) рурална култура; (в) туристите се привлечени од можноста да се релаксираат во значајна интеракција со локалното население и природата

Важна карактеристика на руралниот туризам е директниот контакт на домаќинот и гостинот. Друг автор има сличен став, наведувајќи дека специфичноста на руралниот туристички производ е напор да му се обезбеди на посетителот личен контакт, „чувство за физичката и човечката средина во руралните области и, колку што е можно, да да може да учествува во активности, традиции и начин на живот на локалното население“.

Клучна карактеристика на руралниот туризам е руралниот идентитет, кој е „клучен за доаѓањето и престојот на туристите во руралните средини“, а од друга страна овој вид туризам има клучна улога во зачувувањето на идентитетот на руралните заедници. За руралниот туризам, клучните елементи кои го одредуваат руралниот идентитет на одредено рурално подрачје, а со тоа и основните карактеристики на руралниот туризам се: (а) начинот на работа, односно вршење на земјоделски и други дејности; (б) начинот на подготовка на храната; (в) начинот на облекување на село; (г) начинот на одмор, забава и видови хоби на село; (д) народни обичаи; (е) традиционална архитектура; (ж) природни и други специфичности.

Руралниот туризам е значаен сегмент од глобалната туристичка понуда, но и туристичката понуда на многу европски земји. Се проценува дека руралните туристи сочинуваат 3% од вкупниот број туристи во светот, а 25% во рамките на Европската унија. Овој вид туризам бележи годишен раст од 6% на глобално ниво, додека годишниот раст на вкупниот туризам е околу 4%.

Според некои автори, многу е тешко да се дадат прецизни податоци за тоа колку туристички сообраќај се реализира во руралните области во светот. Не постои усогласена дефиниција за рурален туризам, така што Светската туристичка организација (WTO) нема прецизни податоци за тоа колку туристички сообраќај се реализира, ниту колку давателите на услуги има во руралните средини, со оглед на тоа што некои земји значат рурален туризам, само престој на фарми и други и други облици на рурален туризам. Според други автори, кои сметаат дека „иако се проценува дека 75% од вкупната светска туристичка побарувачка е насочена кон руралните средини, не е можно да се дадат попрецизни податоци,... ако се земе предвид доминантната барањата на побарувачката, нејзината изразена селективност и мотив, може да се констатира дека значителен дел е насочен кон руралните средини.

Руралниот туризам има економско, социјално и политичко значење. Според Светската туристичка организација (WTO), економското значење на руралниот туризам го вклучува влијанието на овој вид туризам врз развојот на руралните и планинските области кои немаат можности за други активности, како и влијанието врз животниот стандард во оддалечените села и зачувувањето на традиционалните стопански

активности, односно спречување на урбанизација на руралните средини. Руралниот туризам генерира директни и индиректни можности за вработување на ниво на локална заедница и овозможува правична распределба на економските, социјалните и културните придобивки за локалното население. Економските влијанија на руралниот туризам предизвикуваат и општествени промени, кои се манифестираат во подобрување на условите за живот во однос на комуналната опрема, развој на физичка и социјална инфраструктура, но и збогатување на културниот живот во руралните средини.

- Подобрување на квалитетот на животот и материјалната состојба на населението во руралните средини и балансирање на регионалниот развој; стопирање на миграцијата на руралното население во урбаните центри и мотивирање на младите да се вратат на село, со што ќе се подмлади руралното население и ќе се подобри структурата на работоспособното население; развој на класично земјоделско производство и пласман на производи според принципите на пазарна економија; афирмација на програмата за органско земјоделско производство.

- Можност за отворање нови работни места и остварување дополнителен приход; воспоставување трајни врски меѓу локалните заедници и домашниот или меѓународниот пазар.

- Реализација на невидлив извоз, пласман на домашни производи, валоризација на континенталните делови преку нивно вклучување во туристичката понуда, создавање основи за проширување на туристичката побарувачка.

- Обезбедува нови, алтернативни, извори на дополнителни приходи; отвора нови работни места;

- поттикнува економски активности на локално ниво; влијание врз севкупниот мултипликаторски економски и социјален ефект.

- Го поттикнува развојот на локалниот пазар за земјоделски и неземјоделски активности во селата, валоризација на природните ресурси.

- Важен двигател на економските активности и намалување на бројот на постојани и сезонски невработени на пазарот на трудот.

- Влијае на економскиот развој на туристичката дестинација.

- Овозможува пад на вработеноста во земјоделството, го апсорбира вишокот рурален труд

- За да се максимизира потенцијалот на „руралната туристичка индустрија“, неопходно е да се вклучи развојот на руралниот туризам во интегрираните развојни планови, со цел најдобро да се реализираат неговите мултисекторски развојни можности и ефекти.

- Влијание врз зголемувањето на благосостојбата, односно врз економскиот развој на локалната економска заедница и регионот; влијание врз растот на животниот стандард на локалното население; влијание врз социјалните промени во секојдневниот живот на локалното население.

Економското значење на руралниот туризам се манифестира во растот и диверзификацијата на руралната економија, особено во нејзината ревитализација и реорганизација, што влијае и на зголемување на квалитетот на животот на локалното население. Туристичките текови можат да бидат генератор на дополнителен приход на фармата, како што се приходите од старите занаети и други услужни сектори. Руралниот туризам дава и можности за постигнување економска валоризација на спецификите на неискористените и напуштените куќи, карактеристичниот простор, културата и севкупната понуда на содржини, како и производство на квалитетна храна. Руралниот туризам овозможува и пазарна валоризација на културното наследство и неговите симболи, природната средина и идентитетот на руралните области. Стратегијата за развој на руралниот туризам треба да се заснова на еколошка, економска и социјална одржливост. Економското значење на руралниот туризам на микро ниво, односно значењето за локалната економска заедница, може накратко да се опише со поимот „CARE“, што значи:

(1) отворање нови работни места (Create New Jobs);

(2) Привлекување на нов бизнис (Attract New Business) ;

(3) зачувување на постојните фирми (Retain Existing Firms);

(4) проширување на постоечките фирми (Expand Existing Firms).

Забрзаниот развој на руралниот туризам во Европската унија во 1990-тите беше резултат на потребата од обезбедување дополнителен приход на земјоделските стопанства, што сведочи за економската важност на руралниот туризам. Покрај позитивниот економски, руралниот туризам може да има и негативни економски ефекти, како што се:

(а) зголемување на трошоците за зачувување на природните ресурси и животната средина;

(б) сезонски карактер (пренатрупаност на капацитетите во текот на целата година);

(в) ниска стапка на поврат на инвестицијата;

(г) зголемување на увозните преференции за да се задоволат туристичките потреби;

(д) раст на прекумерната зависност од туризмот, промена на економската структура на локалната

економија;

(f) зголемување на цените на производите, услугите и земјиштето, зголемување на трошоците за живот на домашното население;

(e) помошни трошоци (не ги плаќаат директно туристите, на пр. инфраструктурни трошоци).

Според ова „доколку се дозволи спонтан развој на туризмот во одредена област, може да се случи по првичните економски придобивки да дојде до таков пораст на вкупните трошоци (економски, еколошки и социјални) што може да надмине вкупните придобивки.“ се однесуваат на руралниот туризам.

Негативните социо-економски ефекти на руралниот туризам се: сезонска побарувачка, имиграција на работна сила, промена во локалната структура на вработување, вработување на жени на ниско платени и случајни работни места („улога на домаќинките“). самостојните активности со слаби врски со локалната економија и руралниот туризам, можат да предизвикаат локална инфлација на цените.

За сеопфатна анализа на негативните економски ефекти од руралниот туризам, неопходно е да се наведат опортунитетните трошоци, имајќи предвид дека „опортунитетниот трошок е вредноста на стоките или услугите од кои сме се откажале. Поточно, потребно е да се анализираат и да се инвестира во некои други дејности кои би можеле да донесат повисоки приходи за локалното население и економија од руралниот туризам.

ЛИТЕРАТУРА

Douglas, N., & Derrett, R. (2019). *Special Interest Tourism*. Brisbane: John Wiley & Sons.

Encyclopedia of Tourism (2019). Editor: Jafar Jafari, Routledge, London – New York.

ETC. (2018). *Annual report 2018*. Brisel: European Travel Commision.

Horner, S., & Swarbrook, J. (2020). *International cases in tourism management*, Elsevier, London

George W., Mair H., & Reid D. (2019). *Rural tourism Development Localism and Cultural Change*, Channel view Publicatios, Toronto, Canada

Roberts L., & Hall D. (2018). *Rural tourism and recreation: principles to Practise*, CABI Publishing, Oxon, UK

Stojković, M. (2016). *Primena drustvenih mreza u turizmu i ugostitelstvu – drugo izdanje*. Tourism

Weaver, D. (2019). *Tourism managment*, Milton Old, David Rule